

DARIUSZ KWIATKOWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Teologiczny

ORCID: 0000-0002-8014-0016

Obecność i działanie Ducha Świętego w znakach liturgicznych sakramentu święceń prezbiteratu

Presence and action of the Holy Spirit in the liturgical signs of the sacrament of presbyteral ordination

Abstrakt

Artykuł ukazuje liturgiczne znaki obecne w sakramencie święceń w stopniu prezbiteratu, które ukazują obecność i działanie Ducha Świętego. Epikleza, obecna w modlitwie święceń, najbardziej wyraża się w sposób widoczny w geście nałożenia rąk biskupa na głowę święconego prezbitera. Poza tym działanie Ducha Świętego należy widzieć w milczeniu, które towarzyszy nałożeniu rąk. Milczenie jest przestrzenią działania Ducha Świętego. Obdarowanie Duchem Świętym wskazuje również obrzęd namaszczenia rąk prezbitera olejem krzyżma świętego. Namaszczenie oznacza szczególny sposób uczestnictwa prezbitera w kapłaństwie Chrystusa. Prezbiterzy namaszczeni Duchem Świętym są powołani do uświęcania ludu chrześcijańskiego oraz do składania Bogu ofiary. Do znaków epikletycznych należy także zaliczyć pocałunek pokoju. W liturgii sakramentu święceń można go porównać do pieczęci, która potwierdza przyjęcie nowych współpracowników do wspólnoty Kościoła oraz wprowadzenie ich w posługiwanie. Każdy prezbiter namaszczony Duchem Świętym i upodobniony do Chrystusa jest powołany do przekazywania wiernym daru Ducha, którym jest pokój. Obecni na liturgii święceń prezbiterzy przekazują pocałunek pokoju, aby w ten sposób powitać nowo wyświęconych członków prezbiterium, w którym panuje Duch miłości i pokoju.

Słowa kluczowe: Duch Święty, sakrament święceń, prezbiterat, włożenie rąk, milczenie, namaszczenie rąk, pocałunek pokoju.

Abstract

The article reveals the liturgical signs present in the sacrament of ordination in the presbyteral degree, which show the presence and action of the Holy Spirit. The epiclesis, present in the prayer of ordination, is most visibly expressed in the gesture of the bishop's imposition of hands on the head of the ordained presbyter. In addition, the action of the Holy Spirit should be seen in the silence that accompanies the laying on of hands. Silence is the space for the Holy Spirit's action. The bestowal of the Holy Spirit is also indicated by the rite of anointing the hands of the presbyter with the oil of the Holy Cross. The anointing signifies the presbyter's special way of participation in the priesthood of Christ. Presbyters anointed with the Holy Spirit are called to sanctify the Christian people and to offer sacrifice to God. Epicletic signs also include the kiss of peace. In the liturgy of the sacrament of ordination, it can be compared to a seal that confirms the acceptance of new associates into the community of the Church and their introduction into the ministry. Each presbyter anointed with the Holy Spirit and conformed to Christ is called to transmit to the faithful the gift of the Spirit, which is peace. Presbyters present at the ordination liturgy pass the kiss of peace to welcome the newly ordained members of the presbytery with the Spirit of love and peace.

Keywords: Holy Spirit, sacrament of holy orders, presbyterate, laying on of hands, silence, anointing of hands, kiss of peace.

Wprowadzenie

Jedną z ważniejszych z zasług reformy liturgicznej Soboru Watykańskiego II było ponowne odkrycie i dowartościowanie obecności i działania Ducha Świętego w liturgii. Jako pierwszy dar Chrystusa zmartwychwstałego jest On źródłem i sprawcą skuteczności każdego sakramentu. Duch Święty umożliwia człowiekowi spotkanie z Chrystusem i doświadczenie łaski zbawienia. Katechizm Kościoła katolickiego jednoznacznie stwierdza:

W liturgii Duch Święty jest wychowawcą wiary Ludu Bożego, sprawcą „cudownych dzieł Bożych”, którymi są sakramenty Nowego Przymierza. Jest pragnieniem i dziełem Ducha w sercu Kościoła, abyśmy żyli życiem Chrystusa Zmartwychwstałego¹.

¹ *Katechizm Kościoła katolickiego*. 2009². Poznań: Pallottinum, 1091 (dalej: KKK).

W każdym sakramencie łaska Ducha Świętego wyraża się inaczej, ponieważ zawsze znajduje się w relacji do konkretnej sytuacji człowieka oraz do jego potrzeb. Posoborowe księgi liturgiczne bardzo mocno podkreślają pneumatologiczny wymiar sakramentów. Celem artykułu jest ukazanie obecności i działania Ducha Świętego w liturgii sakramentu święceń w stopniu prezbiteratu. Papież Paweł VI w Konstytucji apostolskiej *Pontificalis Romani recognitio*, odwołując się do tradycji Kościoła zarówno wschodniego jak i zachodniego, przypomniał, że do istoty sakramentu święceń należy gest nałożenia rąk i modlitwa święceń, poprzez które kandydaci do przyjęcia prezbiteratu otrzymują łaskę Ducha Świętego².

Niewątpliwie Paraklet objawia swoje działanie w geście nałożenia rąk przez biskupa i modlitwie święceń, ale Jego działanie należy dostrzegać także w innych obrzędach tworzących liturgię sakramentu święceń w stopniu prezbiteratu. Treści wyrażone w modlitwie ordynacyjnej są wyjaśniane przez konkretne czynności sakramentalne. W artykule zostaną ukazane gesty epikletyczne tegoż sakramentu, czyli nałożenie rąk, milczenie, obrzęd namaszczenia krzyżem oraz przekazanie znaku pokoju.

1. Nałożenie rąk

Ręce i słowa zaliczają się do najbardziej ekspresywnych środków komunikacji między ludźmi. Ręka stanowi najdoskonalszy organ człowieka w wykonywaniu prac zewnętrznych. Dzięki niej można także nawiązać duchowy kontakt z drugą osobą. Poprzez podanie ręki dotyka się nie tylko cielesnej strony człowieka, ale wchodzi się także w szczególną relację duchową z drugą osobą. Podając rękę, wyraża się miłość, wierność oraz gotowość do poświęcenia siebie. Gest wyciągniętej ręki oznacza również przebaczenie i pojednanie³. Oprócz tego wyciągnięta ręka symbolizuje zwrócenie się i utożsamienie z kimś innym w następstwie przekazania mu błogosławieństwa i władzy. Dlatego ręka i różne gesty nią wykonywane bardzo często pojawiają się w liturgii⁴.

² Zob. Paweł VI. 1999². Konstytucja apostolska *Pontificalis Romani recognitio*. W *Pontyfikal Rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru Powszechnego Watykańskiego II*, wydany z upoważnienia Papieża Pawła VI, poprawiony staraniem Papieża Jana Pawła II. *Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*, 9. Katowice: Księgarnia św. Jacka (dalej: OSBPD).

³ Por. Dorotea Forstner. 1990. Świat symboliki chrześcijańskiej. Tłum. Wanda Zakrzewska, Paweł Pachciarek, Ryszard Turzyński. Warszawa: PAX, 351.

⁴ Por. Dariusz Kwiatkowski. 2007. *Zaczerpnąć ze źródła wody życia. W świecie liturgicznych znaków*. Kalisz: Biblioteka Opiekuna, 87.

Gest nałożenia rąk był bardzo często używany w religijnych obrzędach opisywanych przez Pismo Święte. Poprzez ten gest w Starym Testamencie przekazywano pełnomocnictwo. Najczęściej nakładanie rąk przedstawia się jako symbol mocy (por. Wj 14,31; Ps 19,2) oraz przekazania Bożej pomocy (por. 1 Krl 18,46; Iz 8,11; Ez 1,3)⁵. Włożenie rąk na drugiego człowieka oznaczało udzielenie mu błogosławieństwa (zob. Kpł 9,22; por. Łk 24,50). W obrzędzie ustanawiania kapłanów ten gest uważano jako bardzo ważny (por. Wj 29,10.15.19). Trzeba tutaj podkreślić, że osoba wkładająca ręce przekazywała władzę czy zdolność, którą sama posiadała (por. Rdz 48,14; Lb 27,18-23)⁶. Udzielane błogosławieństwo nabierało szczególnego znaczenia i stawało się czynem, działaniem. W taki sposób Jakub przekazał swojemu potomstwu całe bogactwo błogosławieństwa, które otrzymał od swoich przodków (por. Rdz 48,13-16).

W tradycji biblijnej włożenie rąk było również znakiem poświęcenia. Duch Boży dokonywał całkowitej konsekracji osoby ludzkiej⁷. Inicjatywa Ducha wyrażała się najpierw w wyborze, a potem we wzięciu w posiadanie wybranego stworzenia i wyłączenia go ze zwykłego użytku. Duch Boży uzdalniał wybraną osobę do spełniania określonych funkcji. W ten sposób został wybrany Jozue na przewodnika narodu (por. Lb 27,15-23).

Nałożenie rąk było także symbolem solidarności i szczególnej więzi między osobą składającą ofiarę a darem, który był ofiarowany. Żertwa ofiarowana Bogu przekazywała uczucia ofiarującego⁸. Takie rozumienie tego gestu uwidaczniało się m.in. w Dzień Pojednania, kiedy to Izraelici poprzez nałożenie rąk na kozła ofiarnego oczyszczali się z grzechów (por. Kpł 16,21n).

Gest nakładania rąk stosowano także w Nowym Testamencie. Przede wszystkim był znakiem błogosławieństwa i niesienia pomocy. W czasach apostołskich stał się znakiem udzielania święceń. Najpierw pojawił się przy wyborze pierwszych diakonów. Św. Łukasz w Dziejach Apostołów tak opisuje obrzęd ich święceń: „Przedstawili ich Apostołom, którzy modląc się włożyli na nich ręce” (Dz 6,6). Potem gest ten wykonali prorocy, wysyłając z polecenia Ducha Świętego Pawła i Barnabę na głoszenie dobrej nowiny (por. Dz 13,1nn). Natomiast św. Paweł

⁵ Por. Czesław Krakowiak. 2005. *Bierzmowanie, sakrament inicjacji chrześcijańskiej*. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, 98.

⁶ Por. Krzysztof Konecki. 2002. Nałożenie rąk w odnowionych obrzędach święceń. W *Ante Deum stantes*. Red. Stefan Koperek. Robert Tyrawa, 295. Kraków: PAT Wydawnictwo Naukowe.

⁷ Por. Czesław Krakowiak 2005. *Sakrament bierzmowania w praktyce pastoralnej Kościoła w Polsce*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne, 79.

⁸ Por. Jean Baptiste Brunon. 1990. Włożenie rąk. W Xavier Leon Dufour. *Słownik teologii biblijnej*, 1052–1053. Poznań: Pallottinum (dalej: STB).

zwracał się do swojego ucznia Tymoteusza z takim wezwaniem: (...) przypominam ci, abys rozpałił na nowo charyzmat Boży, który jest w tobie przez nałożenie moich rąk” (2 Tm 1,6)⁹. Podsumowując można powiedzieć, że od początku istnienia Kościoła przez włożenie rąk przekazywano dary Boże, a zwłaszcza Ducha Świętego. W ten sposób Kościół przekazywał i nadal przekazuje władzę duchową dostosowaną do specjalnego posłannictwa¹⁰.

W liturgii sakramentu święceń gest nałożenia rąk ma charakter zdecydowanie czynnościowy, gdyż jest znakiem przekazania urzędowej mocy i Ducha Świętego. Czynność ta wyraża i oznacza łączność z Jezusem Chrystusem i apostołskim początkiem Kościoła. Duch Święty przekazany przez pośrednictwo Kościoła napętnia święconego i przeznacza go dla służby Kościołowi¹¹. Można więc powiedzieć, że sakramentu święceń udziela się przez nałożenie rąk, które symbolizuje bezgraniczne oddanie się Bogu w Duchu Świętym.

Bogata symbolika nałożenia rąk oraz stosowanie go w czasach apostołskich sprawiły, że gestu tego używano w liturgii święceń w sposób nieprzerwany od początków istnienia Kościoła. Najstarsze spisane świadectwo o stosowaniu nałożenia rąk w liturgii święceń znajdujemy w *Tradycji Apostolskiej*. Autor dzieła mówi najpierw o trójstopniowości święceń, a potem stwierdza, że prezbiteratu udziela się przez nałożenie rąk i modlitwę, w której biskup prosi o dar Ducha Świętego oraz o odpowiadającą temu urzędowi władzę rządzenia i uświęcania. Rubryka liturgiczna brzmi następująco: „Wyświęcając prezbitera biskup położy rękę na jego głowie, a gdy dotkną go również inni prezbiterzy, odmówi nad nim modlitwę”¹².

Gest nałożenia rąk wykonywali także wszyscy prezbiterzy uczestniczący w obrzędzie. I choć był to ten sam gest, posiadał różne znaczenie. W przypadku prezbiterów był znakiem uczestnictwa w tej samej łasce i w tej samej posłudze. Wszyscy prezbiterzy posiadają tego samego kapłańskiego ducha. Tym samym *Tradycja Apostolska* wyraźnie podkreśla, że tym, który dokonywał ordynacji, był biskup, gdyż prezbiter nie ma władzy udzielania święceń. On może je tylko otrzymać¹³.

⁹ Por. Konecki. 2002. Nałożenie rąk w odnowionych obrzędach święceń, 295.

¹⁰ Por. Brunon. 1990. Włożenie rąk, 1053.

¹¹ Por. Gisbert Greshake. 1983. *Być kapłanem. Teologia i duchowość urzędu kapłańskiego*. Tłum. Kazimierz Wójtowicz. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 63.

¹² Hipolit Rzymski. 1969. Tradycja apostołska. W Marian Michalski. *Antologia literatury patrystycznej*. T. 1. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 307.

¹³ Należy rozróżnić dwa pojęcia: *heirotonia* – gest oznaczający władzę ordynacji, przekazania łaski (kompetencja biskupa) i *heirotesia* – określenie gestu, przez który prezbiter nie przekazuje łaski, ale akceptuje włączenie nowego członka w kolegium prezbiterów. Język łaciński dla określe-

Uwzględniając bogatą symbolikę biblijną oraz wielowiekową tradycję kościelną, reforma liturgiczna Soboru Watykańskiego II uznała nałożenie rąk jako istotną czynność w udzielaniu sakramentu święceń w stopniu prezbitera. Poprzez ten gest oraz modlitwę ordynacyjną udziela się kandydatom do święceń daru Ducha Świętego. Dla podkreślenia epikletycznego znaczenia tej czynności winno się ją wykonywać w milczeniu¹⁴. W ten sposób odnowiona po Soborze księga liturgiczna akcentuje obrzęd nałożenia rąk i przywraca mu pierwotne znaczenie. Dzięki temu gest ten posiada większą czytelność i przejrzystość.

Gestu nałożenia rąk nie można oddzielać od modlitwy ordynacyjnej. We wprowadzeniu ogólnym do drugiego wydania wzorcowego *Obrzędów święceń biskupa, prezbiterów i diakonów* z 1999 r. czytamy: „Nałożenie rąk i modlitwa święceń stanowią istotny element każdych święceń, przy czym modlitwa błogosławieństwa i prośby określa znaczenie nałożenia rąk”¹⁵. W liturgii święceń prezbiterów czynności te zostały umiejscowione zaraz po Litanii do wszystkich świętych, a przed namaszczeniem rąk oraz wręczeniem chleba i wina. Kandydaci do święceń podchodzą do biskupa i w postawie klęczącej przyjmują od niego gest nałożenia rąk. Po biskupie, który jest szafarzem święceń, ręce nakładają także obecni na liturgii prezbiterzy. Przez ten gest wyrażają oni solidarność i przyjęcie do prezbiterium nowo wyświęconych¹⁶.

Nałożenie rąk biskupa oraz następująca zaraz po nim modlitwa ordynacyjna sprawiają, że kandydat otrzymuje Ducha Świętego, który uzdalnia go do pełnienia urzędu posługiwania prezbitera. Uczyniony przez biskupa gest nałożenia rąk ma charakter epikletyczny. W obrzędzie święceń prezbiterów staje się widzialnym znakiem niewidocznej nadprzyrodzonej rzeczywistości. Tą nadprzyrodzoną rzeczywistością jest Duch Święty, który udziela prezbiterom rzeczywistej mocy Bożej, dzięki której stają się uczestnikami kapłaństwa Jezusa Chrystusa. Dzięki łasce Ducha Świętego całkowicie upodobniają się do Chrystusa kapłana, proroka i króla¹⁷.

Przyjmując sakrament święceń w stopniu prezbiterów, przez namaszczenie Duchem Świętym otrzymują niezatarte znamię, zwane charakterem sakramental-

nia obu gestów używa jednego terminu: *impositio manu* (*manum*). Zob. Cyrille Vogel. 1970. „L'imposition des mains dans les rites d'ordination en Orient et en Occident”. *La Maison-Dieu* 102: 52–72.

¹⁴ OŚBPD 130.

¹⁵ OŚBPD 7.

¹⁶ Por. OŚBPD 105, 129-130. Bogusław Nadolski. 2002. *Liturgika*. T. 3: *Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*. Poznań: Pallottinum, 160; Dariusz Kwiatkowski. 2002. „Święcenia prezbiterów w Pontyfikacie rzymskim z 1990 roku”. *Roczniki Teologiczne* 49 (8): 121.

¹⁷ Por. KKK 1581, 1585.

nym. W każdej celebracji sakramentalnej, a więc także w przypadku udzielania święceń, słowo i gest dopełniają się wzajemnie. Słowo wyjaśnia znaczenie gestu. Stąd w modlitwie ordynacyjnej prezbiterów odnajdujemy wyjaśnienie rzeczywistości, które naprawdę dokonują się przez gest nałożenia rąk biskupa. Słowa związane z gestem nałożenia rąk nadają mu moc i określają go. W ten sposób ukazują jego właściwe znaczenie¹⁸. Połączenie elementu materialnego i formalnego wyraża jedność i kontynuację misji Kościoła. Nałożenie rąk w liturgii sakramentu święceń prezbiteratu wyraża rzeczywistość przeniknięcia człowieka Duchem Świętym, który pochodzi od Ojca i Syna oraz jest także znakiem wyciśnięcia trwałego znamienia Jego obecności w święconym prezbiterze.

2. Milczenie

Rubryki liturgiczne udzielania sakramentu święceń zachęcają, aby gest nałożenia rąk odbywał się w milczeniu¹⁹. Zapisana uwaga jednoznacznie wskazuje, że milczenie w tej części liturgii święceń ma także swoje znaczenie. Warto zwrócić uwagę na tę czynność, gdyż w celebracjach liturgicznych ma ona znaczenie na wskroś pneumatologiczne.

W życiu codziennym milczenie może oznaczać niezdecydowanie, aprobatę, zawstydzenie czy też lęk. W Piśmie Świętym milczenie nabiera także znaczenia nadprzyrodzonego i wyraża na swój sposób dialog trwający między Bogiem i człowiekiem. To sam Bóg wyznacza człowiekowi czas milczenia i czas mówienia (por. Koh 3,7). Kiedy Bóg ma nawiedzić człowieka, cała ziemia zapada w milczenie (por. Ha 2,20; So 1,7; Iz 41,1; Za 2,17; Ps 76,9; Ap 8,1). Milczenie człowieka, wynikające z bojaźni i szacunku, jest wyrazem uwielbienia i zadziwienia wobec majestatu Boga oraz wielkich dzieł dokonywanych przez Niego (por. Lm 2,10; Wj 15,16; Łk 9,36)²⁰.

W liturgii milczenie uważa się za początek i warunek każdej czynności liturgicznej, ponieważ jest ono przestrzenią działania Ducha Świętego – „jest ożywiającym momentem łaski, w którym milknie stworzenie, ale mówi Duch”²¹. Wartość milczenia w liturgii bardzo docenił Sobór Watykański II, który w Kon-

¹⁸ Por. Konecki. 2002. Nałożenie rąk w odnowionych obrzędach święceń, 298.

¹⁹ OŚBPD 130.

²⁰ Por. Andre Ridouard. 1990. Milczenie. W STB, 477–488.

²¹ Domenico Sartore. 1988. Silenzio. W *Nuovo Dizionario di Liturgia*. Red. Domenico Sartore, Achille Maria Triacca, 1297. Milano: Edizioni Paoline.

stytucji o liturgii stwierdza bardzo wyraźnie: „Celem wzmożenia czynnego uczestnictwa należy zachęcać wiernych do wykonywania akklamacji, odpowiedzi, psalmów, antyfon, pieśni, jak również czynności czy gestów oraz przyjmowania właściwej postawy ciała. W odpowiednim czasie należy zachować także pełne czci milczenie”²². W liturgii milczenie pomaga człowiekowi uświadomić sobie własną sytuację przed Bogiem, słuchać i kontemplować słowo Boże, a także uwielbiać Boga za wielkie dzieła zbawcze, które uobecniane są w celebracjach liturgicznych.

W celebracji sakramentu święceń prezbiterów milczenie związane jest z gestem nałożenia rąk, które poprzedza modlitwę ordynacyjną. Połączenie tych dwóch czynności liturgicznych jednoznacznie wskazuje na przywołanie i skuteczne działanie Ducha Świętego. Potrzebne jest milczenie, aby przygotować przestrzeń na przyjście Ducha Bożego i potrzebne jest milczenie, aby to Boże działanie dostrzec. Kandydata do przyjęcia prezbiteratu nawiedza sam Chrystus, aby go umocnić i napełnić mocą potrzebną do pełnienia misji w Kościele. To wystarczający powód, aby w tej doniosłej i ważnej chwili zamilknąć i w spokoju kontemplować wielkie dzieła Boże, które stają się udziałem przyjmujących święcenia. Potrzeba także milczenia, aby w świetle słowa Bożego pochylić się nad niezgłębianą tajemnicą powołania i wybrania. Duch Święty staje się w tym momencie źródłem wiary i mocy, które pozwalają człowiekowi podjąć wielkie zadania wypływające z przyjęcia święceń prezbiteratu. Wartość milczenia w celebracji sakramentu święceń przybiera szczególne znaczenie, ponieważ czynione jest w kontekście gestu nałożenia rąk oraz modlitwy ordynacyjnej, które stanowią istotną czynność sakramentalną.

3. Namaszczenie rąk

Zaraz po ubraniu stroju kapłańskiego biskup namaszcza ręce neoprezbiterów olejem krzyżma świętego. Czynność ta zalicza się do tzw. obrzędów wyjaśniających w liturgii święceń. Poznając symbolikę oliwy oraz samej czynności namaszczenia nią, z łatwością można dostrzec tutaj akcenty pneumatologiczne.

Oliwa, wytwarzana z owoców drzewa oliwkowego, cieszy się wielkim uznaniem w codziennym życiu ludów Wschodu oraz mieszkańców basenu Morza Śródziemnego. Znajduje swoje zastosowanie w przyrządzaniu posiłków, w lampach oliwnych jako paliwo oraz w medycynie. Oliwa łagodzi ból, goi rany oraz

²² Sobór Watykański II. 2002. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*. W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Poznań: Pallottinum, 30.

wzmacnia osłabione ciało i chroni przed szkodliwymi wpływami. Podczas starożytnych walk zapaśniczych zawodnicy namaszczeni swoje ciała oliwą w celu uzyskania lepszej elastyczności oraz aby stać się nieuchwytnym dla przeciwnika. Cenną właściwością oliwy jest jej przenikanie przez skórę i przez to wnikała wewnątrz ciała²³.

Symbolika oliwy nawiązuje do jej codziennego wykorzystania. W starożytności oliwą namaszczano królów oraz ważne osobistości. Poprzez obrzęd namaszczenia łączono wybrane osoby z bóstwem. Namaszczenie było jednoznaczne z przyjęciem powierzonych urzędów. Namaszczano także zwykłych ludzi w chwili ich narodzin, aby dzięki temu zyskać już na początku życia błogosławieństwo bóstwa. Czynność tę wykonywano także wobec zmarłych w celu uproszenia błogosławieństwa na ich ostatnią drogę²⁴.

Pismo Święte zna dwa zastosowania oliwy. Pierwsze ma charakter codzienny, a drugie – święty. Obok zboża i wina oliwę zaliczano do najważniejszych artykułów spożywczych. Dlatego uważano ją za dar, którym Bóg karmił naród wybrany w ziemi obiecanej (por. Pp 8,8; 11,14). Oliwą namaszczano ciało (por. Am 6,6; Est 2,12), wzmacniano mięśnie (por. Ez 16,9) oraz leczono rany (por. Iz 1,6; Łk 10,34). Stanowiła także źródło światła w lampie (por. Wj 27,20n; Mt 25,3-8). Poprzez namaszczenie oliwą przybywającego gościa wyrażano mu cześć i szacunek (por. Łk 7,46)²⁵.

Oliwę stosowano także podczas uroczystości religijnych. Poprzez namaszczenie oliwą ustanawiano proroków (por. Iz 61,1), kapłanów (por. Kpł 8,30) i króla (por. 1 Sm 10,1). Podczas tych uroczystości nazywano ją olejkami radości. W Starym Testamencie namaszczano również Arkę Przymierza, Namiot Spotkania (por. Wj 20,36) oraz sprzęty wykorzystywane w tych miejscach do kultu Boga (por. Wj 40,9-11)²⁶. Obrzęd namaszczenia wyrażał oświecenie i przyjęcie przez człowieka Ducha Bożego. Oliwa była symbolem tegoż Ducha (por. 1 Sm 16,13). Można powiedzieć, że w tradycji starotestamentalnej namaszczenie było zewnętrznym znakiem wybrania Bożego. To wybranie i przeznaczenie do określonych zadań wiązało się z wylaniem Ducha Świętego. Człowiek namaszczoney był w posiadaniu Ducha Świętego (por. 1 Sm 10,1-6)²⁷.

²³ Zob. Kwiatkowski. 2007. *Zaczerpnąć ze źródła wody życia. W świecie liturgicznych znaków*, 141.

²⁴ Por. Manfred Lurker. 1989. *Słownik obrazów i symboli biblijnych*. Tłum. Kazimierz Romaniuk. Poznań: Pallottinum, 156.

²⁵ Por. Colomban Lesquivit. Marc-Francois Lacan. 1990. Oliwa. W STB, 630.

²⁶ Por. Forstner. 1990. Świat symboliki chrześcijańskiej, 173.

²⁷ Por. Lurker. 1989. *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, 156.

Również teksty Nowego Testamentu ukazują nam bogatą symbolikę oliwy i dodają do niej nowe aspekty. Przede wszystkim bardzo wyraźnie widać, że czynność namaszczenia oliwą była jednoznaczna z przekazaniem Ducha Świętego. Można powiedzieć, że namaszczenie świętym olejem stanowiło istotny gest sakramentalny (zob. Jk 5,14; Mk 6,13). Zastosowanie oleju wyrażało przekazanie wielorakich łask Ducha Świętego²⁸. O szczególnym namaszczeniu możemy mówić w przypadku Jezusa podczas Jego chrztu w Jordanie. Św. Piotr przemawiając w domu Korneliusza, przypomniał to wydarzenie: „Bóg namaścił Go Duchem Świętym i mocą” (Dz 10,38). Nazwanie Jezusa Chrystusem oznaczało, że został On namaszczony (gr. *Christos* znaczy Pomazaniec). Podsumowując, trzeba stwierdzić, że symbolika biblijna oliwy oraz czynności namaszczenia wskazują jednoznacznie, że były one zewnętrznym znakiem nadprzyrodzonej łaski Ducha Świętego.

W odnowionych po *Vaticanum II* obrzędach święcenia prezbiterów namaszczeniu rąk towarzyszy modlitwa biskupa: „Nasz Pan, Jezus Chrystus, którego Ojciec namaścił Duchem Świętym i mocą, niech cię strzeże, abyś uświęcał lud chrześcijański i składał Bogu Ofiarę”²⁹. Prezbiter namaszczony olejem krzyżma świętego zobowiązuje się do życia, które stanowić będzie miłą woń Chrystusa. Namaszczenie oznacza szczególny sposób uczestnictwa prezbitera w kapłaństwie Chrystusa. Prezbiterzy namaszczeni Duchem Świętym są powołani do uświęcania ludu chrześcijańskiego oraz do składania Bogu ofiary³⁰. W sakramencie święceń prezbiter otrzymuje Ducha Świętego, aby na wzór Chrystusa służył powierzonym mu ludowi. Bóg Ojciec wybiera prezbiterów i namaszcza ich Duchem Świętym, aby przez konsekrowanie i upodobnienie do Chrystusa byli Jego żywymi narzędziami. Do ich głównych zadań należy uobecnianie Jego Ofiary na krzyżu w sakramencie Eucharystii³¹. Dekret o posłudze i życiu prezbiterów stwierdzi jasno:

Pan Jezus, „którego Ojciec poświęcił i posłał na świat” (J 10,36), całe swoje Ciało Mistyczne czyni uczestnikiem namaszczenia Duchem Świętym, którym został namaszczony. Tenże Pan (...) ustanowił niektórych sługami, by w społeczności wiernych na mocy święceń mieli świętą władzę składania

²⁸ Por. Lesquivit. Lacan. 1990. Oliwa, 631.

²⁹ Lesquivit. Lacan. 1990. Oliwa, 133.

³⁰ Por. OŚBPD 133; Kwiatkowski. 2002. „Struktura i teologia obrzędu święceń prezbiteratu w posoborowych pontyfikatach”, 196.

³¹ Por. Benedetto Testa. 1998. *Sakramenty Kościoła*. Tłum. Lucjan Balter. Poznań: Pallottinum, 317.

Ofiary i odpuszczania grzechów i by w imieniu Chrystusa publicznie pełnili dla ludzi funkcję kapłańską³².

Prezbiter namaszczony Duchem Świętym uobecnia Ofiarę, w której mieści się pełnia błogosławieństwa. Posługa prezbiterów winna uobecniać w ziemskim życiu wartości duchowe, które są darem Ducha Świętego. Nie może on zatrzymywać tych darów tylko dla siebie, ale powinien je przekazywać innym ludziom i w ten sposób uświęcać ich oraz siebie samego. Zadaniem prezbitera jest umacnianie wiernych darami Ducha Świętego w ich drodze do Królestwa niebieskiego. W tym kontekście namaszczenie olejem krzyżma wyraźnie wskazuje na namaszczenie Duchem Świętym, które ma upodobnić prezbitera do Chrystusa Kapłana, Proroka i Króla³³. W sakramencie święceń ciało prezbitera zostaje namaszczone widzialną oliwą i przez to dokonuje się uświęcenie duszy obecnością Ducha Świętego.

4. Pocałunek pokoju

W liturgii święceń prezbiteratu obrzęd pocałunku pokoju należy do rytów wyjaśniających. Na stałe wszedł do obrzędów święceń w okresie średniowiecza wraz z innymi gestami wyjaśniającymi. W rzymskich księgach liturgicznych znajdujemy go w Pontyfikale rzymsko-germańskim³⁴.

Pokój zaliczany jest do głównych atrybutów Boga. Bóg objawiający się ludziom jest Pokojem (por. Sdz 6,24). Dar Bożego pokoju leczy ludzkie rany, kieruje człowieka na dobrą drogę oraz obdarza go radością (por. Iz 57,18-19). Dla proroków pokój oznacza zbawienie (zob. Iz 9,5; Ez 34,25)³⁵. Dar pokoju oznacza także błogosławieństwo, odpoczynek, chwałę, bogactwo oraz życie. Symbolizuje on wnętrze duchowe chrześcijanina (por. Flp 4,7).

Proroctwo Izajasza: „Albowiem Dziecię nam się narodziło, Syn został nam dany, na Jego barkach spoczęła władza. Nazwano Go imieniem: Przedziwny Do-

³² Sobór Watykański II. 2002. Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*. W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, 2.

³³ Por. Kwiatkowski. 2002. „Święcenia prezbiterów w Pontyfikale rzymskim z 1990 roku”, 126.

³⁴ Cyrille Vogel. 1963. *Le Pontifical, romano-germanique du dixième siècle*. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, XVI.

³⁵ Por. Nicolò Maria Loss. 1988. Pace. W *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*. Red. Pietro Rossano, Gianfranco Ravasi, Antonio Girlanda, 1058–1064. Cinisello Balsamo (Milano): Edizioni San Paolo.

radca, Bóg Mocny, Odwieczny Ojciec, Księżę Pokoju” (9,5) w pełni zrealizowało się w Jezusie Chrystusie. Został On nazwany Księciem Pokoju, ponieważ przyszedł, aby zwyciężyć grzech, wprowadzający w życie człowieka niepokój i śmierć. Bóg w Jezusie Chrystusie obdarza swoich wyznawców darem pokoju przez Ducha Świętego. Dar ten sprawia, że chrześcijanin może kroczyć drogą Prawdy i staje się załącznikiem życia wiecznego w świecie. Św. Jakub napisze: „Owoc sprawiedliwości sieją w pokoju ci, którzy zaprowadzają pokój” (3,18)³⁶.

Dar pokoju wymieniony został przez św. Pawła w katalogu owoców Ducha Świętego (por. Ga 5,22). Dzięki Duchowi Świętemu pokój Chrystusa panuje w sercach wierzących (por. Kol 3,15) i wytwarza między nimi silną więź (por. Ef 3,4). Jezus posłał swoich uczniów, aby głosili całemu światu Jego pokój. Uczniowie będą mogli to uczynić tylko w mocy Ducha Świętego. Dzięki Niemu staną się świadkami pokoju.

W liturgii święceń prezbiteratu biskup przekazuje święty pocałunek pokoju na zakończenie obrzędu. Przekazując znak pokoju każdemu neoprezbiterowi, wypowiada formułę: „Pokój z tobą”, na co wyświęcony prezbiter odpowiada: „I z duchem twoim”³⁷. Celem przekazania znaku pokoju jest przedstawienie tego, co się dokonało w rycie zasadniczym, czyli w geście nałożenia rąk i modlitwie ordynacyjnej. Liturgia święceń przewiduje, że pocałunek pokoju przekazują także obecni w kościele prezbiterzy. Pontyfikał zaleca, aby w czasie trwania tej czynności wykonywać responsorium: „Już was nie będę nazywał sługami, ale przyjaciółmi moimi (...)” lub „Przyjaciel czyni, co Bóg nakazuje (...)” wraz z Ps 100 (99). Można też wykonać inną pieśń odpowiadającą treścią antyfonie³⁸. Pocałunek pokoju przekazany przez biskupa prezbiterom można porównać do pieczęci, która potwierdza przyjęcie nowych współpracowników do wspólnoty Kościoła oraz wprowadzenie ich w posługiwanie. Natomiast inni prezbiterzy przekazują pocałunek pokoju, aby w ten sposób powitać nowo wyświęconych członków prezbiterium, w którym panuje Duch miłości i pokoju³⁹. W związku z tym pocałunek pokoju można również nazwać gestem przyjęcia, ponieważ stanowi znak przyjęcia braci w urządzenie do danego stanu.

Każdy prezbiter, wybrany przez Ojca, namaszczony Duchem Świętym i upodobniony do Chrystusa, ma odtąd przekazywać wiernym dar Ducha, którym jest pokój. Tylko pokój pochodzący od Ducha Świętego jest trwały i trwa wiecznie.

³⁶ Por. Xavier Leon Dufou. 1990. Pokój. W STB, 702–703.

³⁷ Por. OŚBPD 136.

³⁸ Por. OŚBPD 136, 137.

³⁹ Por. OŚBPD 113; Nadolski. 1992. *Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*, 181.

Chrystus przez osobę prezbitera uobecnia swoją Ofiarę, która stanowi źródło najgłębszego pokoju. Prezbiter, który otrzymał pokój Ducha Świętego, poprzez swoją posługę ma przekazywać ten dar innym ludziom. W szczególny sposób czyni to poprzez sprawowanie sakramentów. Zadaniem prezbitera jest głoszenie i zaprowadzanie pokoju Chrystusa w Kościele. Przez pocałunek pokoju przekazany przez biskupa w liturgii święceń prezbiter zostaje przyjęty do grona wprowadzających w świecie pokój mocą Ducha Świętego.

Zakończenie

Wszystkie sakramenty Kościoła są przepełnione obecnością i działaniem Ducha Świętego. On ożywia i czyni skuteczną każdą celebrację sakramentalną. Bez Jego obecności i działania celebracja sakramentalna byłaby tylko swego rodzaju teatralnym przedstawieniem. Stwierdzenia te dotyczą także sakramentu święceń w stopniu prezbiteratu. Duch Święty, którego przyjmują prezbiterzy w sakramencie święceń, jest tym samym Duchem, który napełniał Jezusa Chrystusa.

W święceniach prezbiteratu Duch Święty udzielany jest przez nałożenie rąk biskupa w milczeniu oraz przez modlitwę ordynacyjną. Gest nałożenia rąk czyniony w milczeniu stanowi bardzo czytelny znak przekazywania Ducha Świętego. Należy ubolewać, że bardzo często odpowiedzialni za przygotowanie liturgii święceń zamazują czytelność tego znaku przez zastępowanie milczenia tzw. „odpowiednimi” śpiewami. Milczenie w liturgii jest przestrzenią działania Ducha Świętego.

Następujące po modlitwie konsekracyjnej obrzędy wyjaśniające, a szczególnie namaszczenie rąk olejem krzyżma i przekazanie pocałunku pokoju, potwierdzają i wyjaśniają znaczenie przyjętego daru Ducha Świętego. Wskazują jednocześnie na zadania, które w mocy Ducha winien wykonywać prezbiter, służąc Kościołowi. Odnowiony Pontyfikał uprościł i uczynił bardziej przejrzystą liturgię święceń w stopniu prezbiteratu. Bardzo mocno wyakcentował ryty pneumatologiczne i nadał im właściwe miejsce oraz znaczenie. Dzięki temu liturgia udzielania sakramentu święceń w stopniu prezbiteratu jest epifanią Ducha Świętego.

Bibliografia

Brunon Jean Baptiste. 1990. Włożenie rąk. W Xavier Leon Dufour. *Słownik teologii biblijnej*, 1052–1053. Poznań: Pallottinum.

- Forstner Dorotea. 1990. Świat symboliki chrześcijańskiej. Tłum. Wanda Zakrzewska, Paweł Pachciarek, Ryszard Turzyński. Warszawa: PAX.
- Greshake Gisbert. 1983. *Być kapłanem, teologia i duchowość urzędu kapłańskiego*. Tłum. Kazimierz Wójtowicz. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej.
- Hipolit Rzymski. 1969. Tradycja apostołska. W Marian Michalski. *Antologia literatury patrystycznej*. T. 1. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 305–316.
- Katechizm Kościoła katolickiego*. 2009². Poznań: Pallottinum.
- Konecki Krzysztof. 2002. Nałożenie rąk w odnowionych obrzędach święceń. W *Ante Deum stantes*. Red. Stefan Koperek, Robert Tyrawa, 293–300. Kraków: PAT Wydawnictwo Naukowe.
- Krakowiak Czesław. 2005. *Bierzmowanie, sakrament inicjacji chrześcijańskiej*. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium.
- Krakowiak Czesław. 2005. *Sakrament bierzmowania w praktyce pastoralnej Kościoła w Polsce*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne.
- Kwiatkowski Dariusz. 2007. *Zaczerpnąć ze źródła wody życia. W świecie liturgicznych znaków*. Kalisz: Biblioteka Opiekuna.
- Kwiatkowski Dariusz. 2002. „Święcenia prezbiterów w Pontyfikacie rzymskim z 1990 roku”. *Roczniki Teologiczne* 49 (8): 111–143.
- Lesquirit Colomban. Lacan Marc-Francois. 1990. Oliwa. W Xavier Leon Dufour. *Słownik teologii biblijnej*, 630–631. Poznań: Pallottinum.
- Loss Nicolò Maria. 1988. Pace. W *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*. Red. Pietro Rossano. Gianfranco Ravasi. Antonio Girlanda, 1058–1064. Cinisello Balsamo (Milano): Edizioni San Paolo.
- Lurker Manfred. 1989. *Słownik obrazów i symboli biblijnych*. Tłum. Kazimierz Romaniuk. Poznań: Pallottinum.
- Nadolski Bogusław. 2002. *Liturgika*. T. 3: *Sakramenty, sakramentalia, błogosławieństwa*. Poznań: Pallottinum.
- Paweł VI. 1999². Konstytucja apostołska *Pontificalis Romani recognitio*. W *Pontyfikał Rzymski odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru Powszechnego Watykańskiego II, wydany z upoważnienia Papieża Pawła VI, poprawiony staraniem Papieża Jana Pawła II. Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*, 8–11. Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Ridouard Andre. 1990. Milczenie. W Xavier Leon Dufour. *Słownik teologii biblijnej*, 477–488. Poznań: Pallottinum.
- Sartore Domenico. 1988. Silenzio. W *Nuovo Dizionario di Liturgia*. Red. Domenico Sartore, Achille Maria Triacca, 1289–1297. Milano: Edizioni Paoline.
- Sobór Watykański II. 2002. Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*. W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, 478–508. Poznań: Pallottinum.
- Sobór Watykański II. 2002. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*. W *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, 48–78. Poznań: Pallottinum.

Testa Benedetto. 1998. *Sakramenty Kościoła*. Tłum. Lucjan Balter. Poznań: Pallottinum.

Vogel Cyrille. 1963. *Le Pontifical, romano-germanique du dixième siècle*. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.

Vogel Cyrille. 1970. „L'imposition des mains dans les rites d'ordination en Orient et en Occident”. *La Maison-Dieu* 102: 52–72.

Dariusz Kwiatkowski; dr hab., prof. UAM; presbiter diecezji kaliskiej; absolwent Papieskiego Instytutu Liturgicznego *Anselmianum* i Papieskiego Uniwersytetu im. św. Tomasza z Akwinu *Angelicum* w Rzymie; Kierownik Zakładu Teologii Praktycznej WT UAM. Głównym przedmiotem jego badań jest soborowa i posoborowa teologia liturgii, a szczególnie teologia sakramentów, natura liturgii, teologia roku liturgicznego, pobożność ludowa i kult św. Józefa.

E-mail: dariusz.kwiatkowski@amu.edu.pl